פרק א

א. מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

וְהַעֲמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה — *develop many disciples.* *Avos d'Rabbi Nosson* (2:9) quotes the following dispute. The Academy of Shammai said: "A Torah teacher should teach only one who is wise and humble, and who comes from a good family." The Academy of Hillel said, "Teach all, for there have been many sinners among the Jews who were brought near to Torah study and emerged as righteous, pious, and upstanding persons." Our Mishnah follows the opinion of Beis Hillel.

תָּנָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם סִלְּקוּהוּ לְשׁוֹמֵר הַפֶּתַח וְנִתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לַתַּלְמִידִים לִיכָּנֵס. שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַכְרִיז וְאוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ – לֹא יִכָּנֵס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ.

It was taught: On that day that they removed Rabban Gamliel from his position and appointed Rabbi Elazar ben Azarya in his place, there was also a fundamental change in the general approach of the study hall as they dismissed the guard at the door and permission was granted to the students to enter. Instead of Rabban Gamliel's selective approach that asserted that the students must be screened before accepting them into the study hall, the new approach asserted that anyone who seeks to study should be given opportunity to do so. **As Rabban Gamliel would proclaim and say: Any student whose inside,** his thoughts and feelings, **are not like his outside,** i.e., his conduct and his character traits are lacking, **will not enter the study hall.**

הַהוּא יוֹמָא אִתּוֹסְפוּ כַּמָּה סַפְסָלֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פְּלִיגִי בָּהּ אַבָּא יוֹסֵף בֶּן דּוֹסְתַּאי וְרַבָּנַן, חַד אָמַר: אִתּוֹסְפוּ אַרְבַּע מְאָה סַפְסָלֵי; וְחַד אָמַר: שְׁבַע מְאָה סַפְסָלֵי. הֲוָה קָא חָלְשָׁה דַּעְתֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר: דִּלְמָא חַס וְשָׁלוֹם מָנַעְתִּי תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. אַחֲזוּ לֵיהּ בְּחַלְמֵיהּ חֲצָבֵי חִיוָּרֵי דְּמַלְיָין קִטְמָא. וְלָא הֵיא, הֲהֵיא לְיַתּוּבֵי דַּעְתֵּיהּ הוּא דְּאַחֲזוּ לֵיהּ.

The Gemara relates: **On that day several benches were added** to the study hall to accommodate the numerous students. **Rabbi Yoḥanan said: Abba Yosef ben Dostai and the Rabbis disputed this** matter. **One said: Four hundred benches were added** to the study hall. **And one said: Seven hundred benches were added** to the study hall. When he saw the tremendous growth in the number of students, **Rabban Gamliel was disheartened. He said: Perhaps, Heaven forbid, I prevented Israel from** engaging in **Torah** study. **They showed him in his dream white jugs filled with ashes** alluding to the fact that the additional students were worthless idlers. The Gemara comments: **That is not** the case, but **that dream was shown to him to ease his mind** so that he would not feel bad.

עין אי"ה

טו. שהי' ר"ג מכריז ואומר, כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לביהמ"ד. ר"ג הי' סובר שבעצם טבע האדם הוא עלול לכל חטא ועון, ע"כ רוב בנ"א צריכים הנהגה עזה ומקל חובלים כדי להדריכם בדרך ישרה. וממילא כ"ז שלא נתברר שהאדם תקן עצמו וטבעו לטוב, הוא עומד בחזקת גרעון של טבעו הגרוע, ע"כ **אל יכנס לביהמ"ד** כ"א כשיתברר שכבר נעתק מטבעו. אבל החולקים עליו סוברים, דהאדם עשהו ד' ישר[4], וכל זמן שלא קלקל טבעו בכל דבר פשע הוא עלול לכל טוב וצדק, ע"כ לעולם האדם כשנוטה לסבול עול תורה עומד בחזקת כשרות של מדות הגונות וא"צ בדיקה, ושיטת ההדרכה צריכה לפי זה להיות בנועם ורב חסד ואהבה. ע"כ כשנצחו בזה סלקוהו לשומר הפתח ונתנו רשות לתלמידים ליכנס, ואין קפידא במה שאין תוכו כברו בבירור. ויתבאר ביותר עפ"ד הרמב"ם בה' גירושין[5] שמשו"ה מועילה כפי' עד שיאמר רוצה אני בדבר מצוה, מפני שפנימיות הלב הישראלי נוטה למצוה והיצה"ר הוא מבחוץ מטמטם הלב, ע"כ כיון שנכפף טבעו מסכים הוא לרצון האמיתי. ע"כ אם לב האדם מוחזק לבלתי ישר, אז כיון שתוכו אינו טוב מה בצע במה שחיצוניותו טובה. אבל לפי מה דקיימא לן שהאדם הוא ישר בטבעו וחטאיו הם מקרים חיצונים בו, כיון שברו טוב הוא מסכים ודאי לתוכו האמיתי. ואע"פ שנמצאים הרהורים ודברים בלתי טובים, ע"כ יתבטלו ע"י הביטול הפנימי של התנגדות הטבע האמיתי של הנפש וההתנגדות החיצונית של המעשים החיצונים שהם עכ"פ טובים, ואפי' מתוך שלא לשמה יבא לשמה. ויתאימו ההנהגה החיצונה עם הפנימית האמיתית, ונמצא שהתוך האמיתי הוא לעולם שוה לברו כשהוא טוב.

התשובה המטהרת והסוכה המאחדת

„כל האזרח בישראל ישבו בסוכות — מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת" (סוכה כ"ז, ב) — כל זמן שהעונות מקשרים את החיים בכבליהם אי־אפשר לקוות לשיווי בדעות ולאחדות של שלום. אבל אחרי אשר אור התשובה הופיע בעולמנו, על ידי קדושת היום־הקדוש — יום הכיפורים, וכל ישראל נטהרו מחלאת החטא, אז הטוהר הנשמתי מתגבר בקרבנו, והדעות המופרדות מתאחדות והולכות.

וכאשר בא אחר כך החג הקדוש, חג הסוכות — אור־תורה, זוהר־יראת־שמים ואהבת־אמת, מתפשטים על כל מהותנו, ומאחדים את כל הדיעות והרעיונות, והרינו מתעלים ומגיעים לקראת האחדות השלמה, הראויה להופיע באור־קדושתה על כל פזורי ישראל כולם — וכל ישראל נעשים ראויים לשבת בסוכה אחת.

[„כי זה עיקר מצות סוכה, שיכוין להכלל באהבה ושלום גדול עם כל ישראל, עד שיהיה נחשב כאילו כל ישראל יושבין בסוכה אחת" — ר' נתן מנעמירוב ז"ל, לקוטי הלכות הל' פקדון, אות י"ט]

Arms the Size of the World

An open letter to the moshavim of the Galilee, September 23, 1913

My beloved brothers, if only I had arms the size of the world, so that I could hug you all with love. (IR 2, p. 229)

(3)

תזריע דצ"ו

פתיחה
לספר בראשית

זה הספר הנקרא ספר **בראשית**. נקרא בפי הנביאים **ספר הישר**. כדאיתא במ' עבודת כוכבים (כ"ה ע"א) על שני מקראות בם' יהושע (י' י"ג) הלא היא כתובה על ספר הישר. ובם' שמואל ב' (א' י"ח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. ומפרש ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. ויש להבין המעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם למה מכונה זה הספר ביחוד בבנוי ישרים. ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי. והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא. דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא ע"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ. וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אוה"ע אפי' עובדי אלילים מכוערים. מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום. אע"ג שהיה שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם כמבואר במאמרו למלך סדום. מכל מקום חפץ בקיומם. וברבה פ' וירא (פמ"ט) איתא ע"ז שאמר הקב"ה לאברהם אבינו אהבת צדק ותשנא רשע. אהבת להצדיק את בריותי ותשנא להרשיען ע"כ וכו'. והיינו ממש כאב המון גוים שאע"ג שאין הבן הולך במישרים מכל מקום שוחר שלומו וטובו. וכן הוצק חן ודרך ארץ נפלא על דבר אברם את לוט כמו שנתבאר פ' לך. וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפיים ממשנאיו ובמעט דברי פיום מאבימלך ומרעיו נתפיים באופן היותר ממה שבקשו ממנו כמבואר במקומו. ויעקב אבינו אחר שהיטב חרה לו על לבן שידע שביקש לעקרו לולי ה'. מ"מ דבר עמו דברים רכים עד שאמרו ע"ז בב"ר (פע"ד) קפדותן של אבות ולא ענותנותן של בנים ע"ש. ונתפיים עמו מהר. וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בדרך ארץ. מה ששייך לקיום העולם המיוחד לזה הספר שהוא ספר הבריאה. ומש"ה נקרא כמ"כ **ספר הישר** על מעשה אבות בזה הפרט. ובלעם בשעה שהיה רוה"ק עליו לא היה יכול להתפלא על רוע מעשיו שאינו צדיק וחסיד כאברהם יצחק ויעקב אחרי שהוא נביא אוה"ע. וראשו במקור הטומאה. אכן התפלא על רוע הילוכו בדרך ארץ שאם שראוי היה לו לשנוא את ישראל תכלית שנאה באשר שהמה בני אברהם יצחק ויעקב וראשם במקור הקדושה. אבל מכל מקום לא היה ראוי לפניו לבקש לעקר אומה שלימה. ואינו דרך ישרה בקיום העולם. וע"ז צעק תמות נפשי מות ישרים. היינו מקיימי הבריאה. ובזה יבואר הא דאיתא בסנהדרין ד' ק"ה א' אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי. ופירש"י מיתת עצמי. ולא נתבאר איך מרומז זה במות ישרים. וגם מה שמסיים ואם לאו הנני הולך לעמי. אינו מרומז בזה המקרא כלל. אלא כמש"כ וה"ק אם תמות נפשי מות ישרים היינו שלא ארצה באבדן אנשים אז תהי אחריתי כמוהו. ואם לאו היינו אחר שארצה לאבד את ישראל כמו דכתיב לכה איעצך וגו'. אז הנני הולך לעמי באבדן כמו כל עמי. ובדברינו נתיישב יפה על מה נקרא זה הספר **ספר הישר** שהוא ספר הבריאה: